

2. Волобуєв А. Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / А. Ф. Волобуєв – Харків, 2001. – 426 с.

3. Головіна В. П. Основи методики розслідування легалізації (відмивання) грошових коштів, здобутих злочинним шляхом, з використанням кредитно-банківської системи : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В. П. Головіна – Київ, 2004. – 245 с.

Гірук Володимир Віталійович, аспірант докторантури та аспірантури Національної академії внутрішніх справ

ТАКТИЧНІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОПИТУ МАЛОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ ВІД НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Комплексний підхід до проблем допиту малолітніх потерпілих від насильницьких злочинів передбачає не тільки детальний аналіз тактичних засад досліджуваної слідчої (розшукової) дії, але і розгляд її процесуальних особливостей. Вважаємо, що законодавчий корпус насправді здійснив вагомий внесок щодо захисту прав дітей у кримінальному процесі. Велика частина новел стосується саме статусу неповнолітніх у кримінальному провадженні. Зокрема, у ст. 10 КПК України передбачено, що певні категорії осіб, у тому числі неповнолітні учасники кримінального провадження користуються додатковим гарантіями, а саме:

По-перше, це стосується особливої процедури допиту неповнолітніх та малолітніх осіб. При проведенні слідчих (розшукових) дій за участю малолітньої особи забезпечується участь законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря. У науковій літературі обґрунтовується думка, що для створення сприятливої обстановки, комфорту та захищеності запрошується той педагог, який безпосередньо знає та навчає допитуваного. За участю психолога допит малолітнього потерпілого проводиться в разі, якщо внаслідок вчиненого кримінального правопорушення малолітньому завдано певних моральних страждань – таких, що призвели до тимчасового хворобливого стану (стрес, постійне перебування у стані страху тощо). Лікар залучається для проведення допиту

малолітнього потерпілого, якщо за наслідками вчиненого кримінального правопорушення, потерпілим якого він був, у останнього виникли тимчасові розлади психічної діяльності чи фізичні розлади здоров'я [1, с. 155].

По-друге, до неповнолітньої особи не може бути застосований такий захід забезпечення кримінального провадження як привід.

По-третє, обговорюваним у наукових колах нововведенням КПК України, є допит малолітнього потерпілого у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування). Наведена можливість направлена на захист малолітніх осіб, забезпечення їх безпеки, їх морального здоров'я, мінімізацію їх психологічного травмування, виключення можливості вплинути на об'єктивні і повні показання. Це дає змогу уникнення прямого візуального контакту малолітніх з підозрюваними, обвинуваченими та іншими особами, які можуть тим чи іншим способом негативно вплинути на них і, відповідно, на повноту і достовірність їх показань.

По-четверте, необхідно підкреслити, що насправді, з'явилась ще одна новела. Тепер у прокурора, слідчого є можливість усунути законного представника неповнолітнього від участі у проведенні слідчих (розшукових) дій. Це може бути зроблено не лише за клопотанням, а й з власної ініціативи особи, яка проводить досудове розслідування. Однак для цього повинні бути вагомі причини, оскільки це робиться лише у виняткових випадках, і замість нього призначається інший представник [2, с. 113].

Водночас, сьогодні аналіз чинного кримінального процесуального законодавства України вказує на те, що законодавець, орієнтуючись на міжнародно-правові норми, забезпечує безпрецедентний захист та розширення прав осіб, що вчинили злочин, тоді як потерпілі від злочинів, зокрема, діти – жертви злочинів, залишаються без належної державної допомоги та уваги [3, с. 11]. Погоджуючись з наведеною точкою зору, та, розвиваючи її, зауважимо, що процесуальна процедура допиту малолітніх потерпілих осіб має деякі, на нашу думку, прогалини. Закріплюючи наведені вище немаловажні гарантії, законодавець не визначив механізму їх реалізації, що має суттєве значення, в тому числі для тактично правильного та

ефективного проведення допиту малолітніх потерпілих від насильницьких злочинів. Зокрема:

1. Закон не визначає ситуації, в яких повинен бути залучений педагог або психолог; вимоги, яким повинні відповідати останні; з якою метою запрошується педагог (психолог); порядок відшкодування витрат останнім у зв'язку з участю у слідчій дії; не зобов'язує конкретні установи щодо надання таких послуг для участі вказаних спеціалістів у досудовому розслідуванні. В результаті, виникає дві, на наше переконання, проблеми: по-перше, пошук згаданих спеціалістів для участі у процесуальній дії стає «головним болем» слідчого; по-друге, участь психолога (педагога) носить формальний характер, оскільки останні приймають участь у слідчій дії на безоплатній основі. Як наслідок, слідчий не отримує реальної допомоги від спеціалістів під час допиту у встановленні психологічного контакту і застосуванні вірної тактики допиту з метою отримання повних та об'єктивних показань.

Законодавець формально поставився до згаданих питань. І це дійсно є реальною організаційною проблемою, з якою стикаються слідчі, і потребує негайного вирішення на законодавчому рівні. Отже, на нашу думку, доцільно доповнити КПК України нормами, які зобов'язують органи державної влади та місцевого самоврядування або інші установи забезпечити участь у кримінальному провадженні за участю малолітніх осіб (в цьому разі потерпілих) кваліфікованих фахівців (педагогів, психологів та інших спеціалістів) на вимогу слідчого.

Необхідно також більш докладно встановити, який же статус лікаря при проведенні слідчих (розшукових) дій за участю малолітнього чи неповнолітнього. Лікар залучається за наявності даних про психічне захворювання дитини. До таких випадків слід віднести і розумову відсталість дитини. Та чи залучається лікар разом з педагогом та психологом? З огляду на сполучник «або» в ч. 2 ст. 227 КПК України, права спеціалістам роз'яснюються альтернативно педагогу, психологу або лікарю. Логічно постає питання, чи може лікар замінити одного з цих спеціалістів або їх обох, чи ці спеціалісти, або, знову ж таки, один з них, є обов'язковими учасниками дій за участю неповнолітньої (малолітньої) особи. На це також слід звернути увагу [2, с. 113].

2. Більшість насильницьких злочинів щодо дітей вчинюються в умовах неочевидності, коли потерпілі є єдиним

джерелом інформації про подію злочину та особу злочинця. Розслідування вказаних видів насильницьких злочинів та проведення слідчих дій за участю малолітнього потерпілого пов'язано із втручанням в його особисте життя і додатково травмує його психіку, що в подальшому може стати однією з причин відмови потерпілої особи від дачі показань. Запобігти цьому в певній мірі сприятиме вивчення її особистості. Проведення допиту потерпілої від насильницького злочину з урахуванням криміналістично значимої інформації про її демографічні і біографічні, соматичні, біологічні, психологічні, соціальні, супутні дані сприятиме не лише кваліфікованому та ефективному проведенню допиту потерпілої, але й одержанню таких результатів цієї слідчої дії, які матимуть значення для подальшого розслідування кримінальної провадження та встановлення істини. У цьому сенсі автор поділяє погляд Т. П. Матюшкової, яка у дисертаційному дослідженні обґрунтовувала необхідність врахування законодавцем цього факту, зокрема, повинно бути закріплено на законодавчому рівні те, що допит потерпілого повинен здійснюватися з урахуванням одержаних слідчим даних, що характеризують його особистість [4, с. 73].

3. Слід також звернути увагу на закріплену у законодавстві можливість усунути законного представника малолітнього від участі у проведенні слідчих (розшукових) дій. Практика свідчить про непоодинокі випадки, коли законні представники малолітніх потерпілих з числа батьків (опікунів), заважають допиту, впливають на достовірні показання, сприяють виникненню проблем та труднощів під час слідчої дії з різних причин. І знову ж таки виникає питання: де слідчому шукати заміну «таким» законним представникам і хто може виступати в якості останніх?

Список використаних джерел

1. Максимишин Н. М. Судовий допит: процесуальне і криміналістичне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Максимишин Наталія Миронівна – Львів, 2016. – 250 с.

2. Пилипенко І. Окремі проблеми застосування законодавства щодо участі неповнолітніх у кримінальному провадженні / І. Пилипенко // Публічне право. – 2013. – № 3 (11). – С. 110–118.

3. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство :

метод. посіб. / автори-упоряд.: Д. Пурас, О. Калашник, О. Кочемировська, Т. Цюман ; за заг. ред. Т. Цюман. – Київ : Клименко, 2015. – 114 с.

4. Матюшкова Т. П. Тактика допиту потерпілих-жінок від насильницьких злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Матюшкова Тетяна Петрівна. – Харків, 2006. – 237 с.

Груздь Олександр Іванович,
ад'юнкт кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ЩОДО ВНЕСЕННЯ ДО ЄРДР ВІДОМОСТЕЙ ПРО УМИСНІ ВБИВСТВА В РАЗІ ПЕРЕВИЩЕННЯ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

Початок досудового розслідування має важливе значення в кримінальному провадженні. Саме від вирішення питання щодо реєстрації заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення в Єдиному реєстрі досудових розслідувань (ЄРДР) залежить подальша доля процесуальних дій, як у певному конкретному провадженні, так і в інших, що перебувають у слідчого та в слідчому підрозділі загалом, оскільки надмірне навантаження на слідчого й процесуального керівника негативно впливає на якість і періодичність проведення слідчих дій.

Досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до ЄРДР. Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне відповідальність, встановлену законом.

Розглядаючи початок досудового розслідування, слід звернути увагу на відсутність інституту дослідчої перевірки, який позбавляє необхідності повторного проведення окремих процесуальних дій однакових за змістом лише різними за назвами (опитування – допит, дослідження спеціаліста – експертне дослідження тощо). Водночас з'являється інститут дослідчого провадження, тобто стадія кримінального процесу, що хоча й не є аналогом дослідчої перевірки, однак за змістом становить діяльність із прийняття, реєстрації, розгляду та